

7

עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאתָם מִפֶּתַח

עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאתָם מִפֶּתַח

רס"ג (ב) שלשה אנשים, שלשה אחרים. נצבים עליו וירא, נצבים לפניו וכאשר ראם.

רמב"ן הזה נמול אברהם (לעיל יז כו), אמר שנראה אליו השם בהיותו חולה במילתו, יושב ומתקורר בפתח אהלו מפני חום היום אשר יחלישנו, והזכיר זה להודיע שלא היה מתכוין לנבואה לא נופל על פניו ולא מתפלל, ואף על פי כן באה אליו המראה הזאת.

רד"ק והנבואה הזאת היתה פתח האהל ושמעה שרה שהיתה באהל. רד"ק ומה שדרשו רבותי ז"ל² ידוע שהיה מבקר מכת מילתו. והיה מתיר ואוסר תחבושת המכה לחום השמש, ופרושו וירא אליו לבקר את החולה.

באלני ממרא, להודיע המקום אשר בו נימול, וזה גילוי השכינה אליו למעלה וכבוד לו, כענין שנאמר במשכן ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם (ויקרא ט כג), כי מפני השתדלותם במצות המשכן זכו לראיית השכינה. ואין גילוי השכינה כאן וכאן לצוות להם מצוה או לדבור כלל³¹, אלא גמול המצוה הנעשית כבר, ולהודיע כי רצה האלהים את מעשיהם, כענין שנאמר אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך (תהלים יז טו). וכן ביעקב אמר ויפגעו בו מלאכי אלהים (להלן לב ב), ואין שם דבור ולא שחדשו בו דבר, רק שזכה לראיית מלאכי עליון, וידע כי מעשיו רצויים. וכן היה לאברהם בראיית השכינה זכות והבטחה.

(ב) וישא עיניו, תחלת מה שראה במראה אחר שנרדם הוא שנשא עיניו וראה שלשה אנשים שהיו נצבים עליו, פירוש סמוכים לו עומדים לתועלתו או למצותו, כמו: ויאמר שאול לעבדיו הנצבים

והנבואה הזאת היתה פתח האהל ושמעה שרה שהיתה באהל. רד"ק ומה שדרשו רבותי ז"ל² ידוע שהיה מבקר מכת מילתו. והיה מתיר ואוסר תחבושת המכה לחום השמש, ופרושו וירא אליו לבקר את החולה.

והנבואה הזאת היתה פתח האהל ושמעה שרה שהיתה באהל. רד"ק ומה שדרשו רבותי ז"ל² ידוע שהיה מבקר מכת מילתו. והיה מתיר ואוסר תחבושת המכה לחום השמש, ופרושו וירא אליו לבקר את החולה.

אחר⁵ וירא אליו, כמו שמפרש והולך שבאו אליו שלשה חזקוני מלאכים, שבהרבה מקומות נקרא המלאך בשם הקב"ה כאילו הוא מדבר, כדכתיב: כי שמי בקרבו (שמות כג כא), וניתן לו רשות לדבר בשם הקב"ה, כדכתיב במשה: וירא מלאך ה' אליו וגו' (שמות ג ב), וירא ה' כי סר לראות (שם ד), וכן בעקידה⁶. באלוני ממרא, פרש"י: הוא שנתן לו עצה על המילה, כדאיחא בב"ר⁷: בשעה שאמר לו הקב"ה למול הלך ונמלך בשלשת אוהביו, אמר לו ענר: כבר אתה בן צ"ט⁸ שנה ואתה הולך ומצער עצמך, א"ל אשכול: מה אתה הולך ומסרסר⁹ את עצמך בין שונאיך, א"ל ממרא: ולא עמד לך אלהיך בכבשן האש, ברעבון, במלכים, והדבר הזה שאמר לך למול אי אתה שומע לו וכו'. ואם תאמר היאך יתכן לומר על איש גדול וקדוש ואהוב למקום כאברהם שעמד בעשר נסיונות יטול עצה אם יקיים מילה מצוה של הקב"ה אם לאו. אלא יש לנו לומר בודאי אברהם לא תלה דעתו בדעת אחרים לעשות רצון בוראו, אך בדעתו היה לשקול דעתם של ענר אשכול וממרא והם בעלי בריתו ולא מצא בהם ישר רק בממרא. וי"א אף ענר אשכול וממרא נמולו כדאיחא באגדה¹⁰: ענר אשכול וממרא כולם מתו בדבר מילה. וי"א נתן לו עצה מן האספלנית לרפאות המכה. והוא יושב פתח האהל, בשעה חמישית שהוא עת מאכל תלמידי חכמים¹¹, עמד אותו צדיק פתח אהלו לראות אם יעבור איש ויכניסיהו בביתו. כחום היום, לכבודו של אברהם נכתב מקרא זה, כלומר בעת עצומו וחומו של יום, ואין דרכם של אורחים להתאכסן אלא לסעוד ולעבור, ולכן אמר להם: אחר תעבורו (פסוק ה), אבל לוט¹² מה שאמר להם: ולינו (להלן יט ב), משום דויבואו שני המלאכים

והנבואה הזאת היתה פתח האהל ושמעה שרה שהיתה באהל. רד"ק ומה שדרשו רבותי ז"ל² ידוע שהיה מבקר מכת מילתו. והיה מתיר ואוסר תחבושת המכה לחום השמש, ופרושו וירא אליו לבקר את החולה.

והנבואה הזאת היתה פתח האהל ושמעה שרה שהיתה באהל. רד"ק ומה שדרשו רבותי ז"ל² ידוע שהיה מבקר מכת מילתו. והיה מתיר ואוסר תחבושת המכה לחום השמש, ופרושו וירא אליו לבקר את החולה.

והנבואה הזאת היתה פתח האהל ושמעה שרה שהיתה באהל. רד"ק ומה שדרשו רבותי ז"ל² ידוע שהיה מבקר מכת מילתו. והיה מתיר ואוסר תחבושת המכה לחום השמש, ופרושו וירא אליו לבקר את החולה.

ספורנו (ב) וישא עיניו, התכוון להסתכל³. נצבים עליו, פונים אליו, כממתינים לדבר עמו בהיותו פנוי מן המראה הנכבדת, כי הממתינים אצל אדם לדבר עמו יקראו "נצבים עליו", כמו "להתאפק לכל הנצבים עליו" (מה א), וכמו "וכל העם נצב עליך" (שמות יח יד). וירץ לקראתם, בטרם יקרבו לדבר עמו. מפתח האהל, התחיל מן הפתח לרוץ לכבודם⁴, כי הזריזות לדבר יורה על השיבותו בעיני המזדרז אליו, כענין "וימהר משה ויקוד 3 שהתכונן לחזון נבואה, ולא היה במקרה. 4 ולזה כפל לומר "מפתח האהל".

31 ע"י ראב"ע ורד"ק. 32 מכילתא בשלח שירתא, ג. 33 שמות יד, לא. 34 מענין המילה בסוף ס' לך לך. 35 שלפנינו. 36 לעיל יז, יט. 37 כ"מ פו, ב. 38 כ"ד מח, ד. 39 כמו שכתוב: אבא אליך וברכתך (שמות כ, כד). 40 הוקשה לו: נחא לרמב"ם שפירש שהפרשה כלל ופרט והיה במראה הנבואה יצדק

במעשה סדום (מושב זקנים בשם כבור שור). 5 רש"ם. 6 זו היא הוספה מאת רבינו על לשון הרש"ם. — והכוונה נראית שבעקרה כתוב בתחלה: ויקרא מלאך ה' אל אברהם (כב, טו), ובפסוק שלאחריו כתוב: ויאמר בי נשבעתי נאום ה', ומרמז רבינו ששלוחו כמותו. 7 מב, ח. 8 בב"ר: מאה. 9 [כגו' כ"ד כ"ה, לפנינו: ומסיים, ע"י מהר"י ח"י-אלבק עמ' 415]. 10 ל"מ מקורו. 11 כשכתב י. א. יאחא: ששית מאכל תלמידי חכמים, אלא בפסחים יב, ב, איתא כגרות רבינו: חמישית מאכל תלמידי חכמים. ועיין בדקדוקי סופרים לשבת שם שמביא מכו"י כגרות רבינו. 12 רש"ם.

וְהָאֱהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֲרָצָה: וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם-נָא מְצֵאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נָא
משקנא. וסגיד על ארץ: ג. נאמר: ו' אם קצן
אשפחית ברחמיך בעיניך (י"ג קדמך). לא קצן

אוכל לעשות דבר (להלן יט כב), לבלתי הפכי (שם כא). ורפאל רש"י
שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט¹¹, הוא שנאמר: ויהי
כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך (שם יז), למדת
שהאחד היה מציל. נצבים עליו, לפניו, אבל לשון נקיה הוא כלפי
המלאכים¹². וירא, מהו וירא וירא שני פעמים¹³, הראשון
כמשמעו והשני לשון הבנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד
והבין שלא היו רוצים להטריחו וקדם הוא ורץ לקראתם [בכבא
מציעא¹⁴: כתיב: נצבים עליו, וכתיב: וירץ לקראתם, כד חזויה
דהוה שרי ואסר פירשו הימנו, מיד וירץ לקראתם¹⁵].
(ג) ויאמר אדני אם נא וגו', לגדול שבהם אמר, וקראם כלם
אדונים ולגדול אמר: אל נא תעבור, וכיון שלא יעבור הוא יעמדו
חבריו עמו, ובלשון זה הוא חול. ד"א קודש הוא, והיה אומר
להקב"ה להמתין לו עד שיררץ ויכניס את האורחים. ואע"פ
שכתוב אחר: וירץ לקראתם, האמירה קודם לכן היתה, ודרך
המקראות לדבר כן, כמו שפירשתי אצל: לא ידון רוחי באדם
(לעיל ו ג), שנכתב אחר: ויולד נח (שם ה לב), ואי אפשר לומר
אלא אם כן קודם הגזירה כ' שנה. ושתי הלשונות בב"ר¹⁶.

11 או הוחתלה שליחות אחרת, ודוקא במקום אחד אין עושה ב' שליחות (תוס' בימ
פ. ב.). ועיין רא"ם וגור אריה. 12 כלומר המלאכים הם עליון במעלה ובמדריגה מן
האדם (גור אריה). 13 וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם.
14 פ. ב. [15] ב"ר ליתא. 16 ב"ר מח. י (חול) והלשון שהוא קודש אינו
מפורש בב"ר מ"מ מלשון שם (ט): "כיון שראה (אברהם) השכינה מפתנת אותם ידע
שהם בני אנשים מהוגנים" למדנו זה (רא"ם). — וכשכתב קצו, א. מפורש דעת המ"ד רש"ס

עליו (שמואל"א כב ז) וכן: מהתיצב על אדון כל הארץ (זכריה ו רד"ק
(ה) ואינו [כן]³: והנה ה' נצב עליו (להלן כח יג), ואלה השלשה
היו נצבים לתועלת אברהם ובעבורו באן והכיר זה אברהם שראה
אותם נצבים [לא הולכים]³ אלא כמקווים לו שיקראם, והוא ראה
והבין זה וירץ לקראתם, לפיכך אמר וירא פעם אחת. מפתח
האהל, שהיה שם יושב, כן ראה כמראה הנבואה שקם ורץ
לקראתם. וישתחו ארצה, כי נדמו לו אנשים גדולים, ואמרו
רבתי ז"ל⁴ כי אברהם שהיה כחו יפה בנבואה נדמו לו כאנשים,
פירוש שהיה כל כך כחו יפה בנבואה ורגיל בה עד שלא היה
מראה המלאכים נורא בעיניו אלא כמו ראיית האנשים. לוט
שהיה כחו רע נדמו לו כמלאכים, [כי לוט לא היה רגיל בנבואה
ולמראיהם שהיה נורא נדמו לו כמלאכים]³. כמו שאמרה אשת
מנוח: ומראהו כמראה מלאך האלהים נורא מאד (שופטים יג ו)
הנה למדנו מדבריהם כי הענין הזה היה במראה הנבואה.

(ג) ויאמר אדני, מחלוקת בין רבותי ז"ל⁵ יש אומרים שזה
אדוני חול ויש אומרים שהוא קודש. ואם הוא חול, אמר לגדול
שבהם, כפי מה שנראה לו בשכלו מתוך המראה, כי ידוע כי יש
כמלאכים אחד גדול במעלת השכל מחברו עד שהאחד עולה
לחברו ובוהו יפול בהם המנין, והגדול מצוה למי שלמטה ממנו
במעלה כמו שאמר במראה דניאל ויקרא ויאמר גבריאל הבן
להלו את המראה (דניאל ח טז). ואף על פי שכאן לר"ב כאנשים
שהרי הכין להם מאכל במראה ואמר יקח נא מעט מים וגו' אמר
לאחד אדוני בקמץ ולא אמר אדני בחיריק כמנהג ליחיד בחיריק,
אמר כן לגדולה ולרוממות. והנה מצאנו גם כן בגדעון שאמר:
[3] השלמתי ע"פ שאר כ"י והגד'. 4 ב"ר ג. ב. 5 שכבות לה. ב. ו' רש"י.
6 בכ"י מ. פ. שנדמו לו.

ר"ט ג (ג) ויאמר אדני, ויאמר נשיא אלהים¹.
1 וכ"כ בספר אמרי"ד פ"ו. שכן נמצא בעברית שמלה נסתרת.

רמב"ן הנצב על הקוצרים (רות כו), משרי הנצבים (מ"א ה ל), ולפי שהוא
יושב והם היו עומדים ורואים בו אמר עליו, וזה טעם וירא וירץ
לקראתם, כי כאשר ראה אותם עומדים נגדו ולא היו הולכים
לדרכם רץ לקראתם להביאם אל ביתו. וטעם מפתח האהל, להגיד
כי היה עדיין יושב שם אחרי הסתלק ממנו מראה השכינה. ויתכן
שיהיה עליו, על האהל, שהיו קרובים אליו מן הצד האחד שלא
כנגד הפתח, והיו שם נצבים ולא היו מתקרבים אל אברהם, כטעם
חונים על הים⁴¹ (שמות יד ט).

(ג) אדני אם נא מצאתי חן בעיניך. מצינו אותו בספרים קמוץ⁴²
והנה קראם בשם רבם כאל"ף דל"ת⁴³, כי הכיר בהם שהם מלאכי
עליון כאשר יקראו אלהים⁴⁴ ואלים⁴⁵, ולכן השתחוה להם
ארצה. אל נא תעבור מעל עבדך. עם כל אחד ידבר, כדרך כל
התורה, ושמרתם את כל חקתי ועשיתם אותם (ויקרא כ כב)⁴⁶,
ערות אביך וערות אמן לא תגלה (שם יח ז), ובקצרכם את קציר
ארצכם לא תכלה (שם יט ט), ובקשתם משם את ה' אלהיך
ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך (דברים ד כט), ורוב
משנה התורה כן. והפך מזה ראה אנכי נותן לפניכם היום (שם יא,
כו). ורבותינו אמרו⁴⁷ לגדול שבהם אמר. וגם זה יתכן שאמר

לומר נצבים עליו, אבל לפירושו שזה לא היה כמראה הנבואה איך אמר נצבים עליו.
לכן אמר שטעם נצבים עליו וכו' (אבוהב). 41 שפירושו: על יד הים. 42 יובן
על פי שכתב רבינו בחיי: הפת"ח נסמך לעולם למה שלאחריו ולא הקמ"ץ. כי הוא
עומד בפני עצמו, ומטעם זה כנקוד זה השם (אדני"י) לא תמצא פת"ח אלא קמ"ץ.
כי המעלה העליונה הגדולה המורה עליונות ושהוא בלתי נסמך לאחר דכבר נכרא,
ומפני זה נכתב כאל"ף דל"ת כשהוא קודש בקמ"ץ, וכשהוא חול בפת"ח. והדברים
מאירים. והנה כוונת רבינו. יען שמצינו אותו בספרים קמוץ בהכרח שהוא קודש
43 בכ"י א הנוסחא: והנה קראם בשם רבים כי הכיר בהם וכו'. (וחיבות כאל"ף דל"ת
ליחא). 44 ע"י דבריו רבינו ויקרא יח. כו ד"ה ותטמא. 45 איוב מא. יז:
משחו יגורו אלים. 46 בכסף מווקק כתב שצ"ל: ושמרתם את חקותי (וי. ה)
שסוף הפסוק: "אשר יעשה" בלי יחיד. 47 ב"ר מח. ט.

חזקוני להציל את לוט. חז"ק: ממה ששינוי בהשוכר את הפועלים¹³.
ויבואו שני המלאכים סדומה (להלן יט א), דאזל מיכאל לשיזביה
ללוט¹⁴. ועוד אי איתא דמיכאל הוה, אם כן עשה הוא שתי
שליחות¹⁵ בשורת שרה והצלת לוט. ונראה דלא גרסינן התם
מיכאל אלא רפאל. נצבים, מתעכבים, כמו: ונצבת לי (שמות לד
ב), לפיכך וירץ לקראתם הבין בהם. שדעתם לעשות שום ענין.
(ג) ויאמר אדני, כאל"ף דל"ת. אל נא תעבור מעל עבדך, פרש"י:
לגדול שבכולן אמר וכו'. ומהיכן הכיר הגדול, ראה אותן מהלכין
בדרך הרב ושני תלמידיו הרב באמצע גדול מימינו וקטן
13 ב"מ פ. ב. 14 ורש"י כתב דרפאל הלך להציל את לוט. 15 אבל ארפאל
לא קשיא ליה. דרפואה והצלה אחת היא ואין זה אלא שליחות אחת (ריב"א).

ספורנו ארצה וישתחו" (שם לד ח). וישתחו ארצה. כי היה תארם נורא⁵.
כאמרו "ומראהו כמראה מלאך אלהים נורא מאד" (שופטים יג
ו), וחשב אותם לשלוחי איוה מלך.
(ג) אל נא תעבור. אתה, הראש⁶ בשליחות, אל נא תמהר לעבור
כמנהג כל שלוח הממהר להשיב שולחו דבר.
5 כי לא ישתחוה אברהם "נשיא אלקים" לכל איש זר. 6 רש"י ע"פ חז"ל.

בראשית יח וירא

ספורנו

מפתח האהל. התחיל מן הפתח לרוץ לכבודם, כי הזריות לדבר יורה על חשיבותו בעיני המזדרו אליו, כענין וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו (שם לו ח): וישתחו ארצה. כי היה תארם נורא. כאמרו ומראהו כמראה מלאך אלהים נורא מאד (שופטים יג ו), וחשב אותם לשלוחי איזה מלך: ג אל נא תעבר. אהה, הראש בשליחות, אל נא תמהר לעבור כמנהג כל שליח הממהר להשיב שולחו דבר:

רמב"ן

וטעם נציבים עליו. שהיו עומדים לנגדו מסתכלים, כלשון הנצב על הקוצרים (רות ב ה), משרי הנציבים (מ"א ה ל), ולפי שהוא יושב והם היו עומדים ורואים בו אמר "עליו". וזה טעם וירא וירץ לקראתם, כי כאשר ראה אותם עומדים נגדו ולא היו הולכים לדרכם רץ לקראתם להביאם אל ביתו. וטעם מפתח האהל, להגיד שהיה עדיין יושב שם אחרי הסתלק ממנו מראה השכינה: ויתכן שיהיה "עליו" על האהל, שהיו קרובים אליו מן הצד האחר שלא כנגד הפתח, והיו שם נציבים ולא היו מתקרבים אל אברהם, כטעם ואזנים על הים (שמות יד ט): (ג) אדני אם נא מצאתי חן בעיניך. מצינו אותו בספרים קמרים. והנה קראם בשם רבם באל"ף דל"ת, כי הכיר בהם שהם מלאכי עליון כאשר יקראו אלהים ואלים ולכן השתחוה להם ארצה: אל נא תעבור מעל עבדך. עם כל אחד ידבר, כדרך כל התורה ושמתם את (כל) חקתי (ועשיתם

אור החיים

ה' ביום א', כדי שלא ישמעו וכו', ומה גם צווא מלך גדל אושף מלחם בפרקוס כל העולמות, והגם שאמרו צירושלמי דפאה (סוף פ"ג) כי הקרובים נכנסים מיד לנקר, ופסקו מהר"ק (פי' שלה) יעוין שם דבריו, והטעם הוא כי הקרובים לא אושף מלחם, וכן כתבו האחרונים. אין להקשות כי ה' אלהינו קרוב לנו מאוד שעל כל פנים שנו בפרקוס ואושף מלחם, אלא לסדרת האומר שאין הפרש צו בין יוס א' ויוס ב' וכולן מסוככים מיום ג', לרץ לדעת למה אמר יוס ג'. ואולי כי הסוככים כן גורמים כגירסת העור:

ב וישא עיניו וגו'. לרץ לנו לדעת למה הוצרך לומר והנה. גם למה הוצרך לומר נציבים מן הסתם נציבים היו, ומה יאל לנו צהודעה זו. עוד אומרו עליו אין לה משמעות, ואם לומר שסמוכים אליו, יכחיש זה אומרו וירץ לקראתם. עוד קשה אומרו פעם ב' וירא ולא הספיק בראשונה. עוד לאיזה ענין השתחוה אברהם לאורחים קודם יודעו מהם כי מלאכים היו, ולמה לא חש לערביים וכו': אכן כוונת הכתוב היא לפי מה שנתגלה בסוף הענין כי מלאכים היו וצאו צדמות אנשים להתאכסן אלל אברהם לסיבות ידועות, לזה אמר וירא והנה וגו' פירוש

ליקומי הערות על אור החיים

[ד] עיין (שופטים יג ו) שנראה לה מלאך והכירה שהוא מלאך. (סגולת משה). ח"ל הרמב"ן ז"ל כאן במקום אשר יזכיר המלאכים בשם אנשים כ"י הוא כבוד נברא במלאכים יקרא אצל הירודים מלבוש יושג לעיני בשר בזכי הנפשות כחסידיים ובני מיד נתרפא:

הנביאים. (אור יקר): הן והוא בכחינת מה שכתוב (במדבר כא ט) והביט אל נחש הנחשת וחי. ועיין ב"ב (טז): מרגלית טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד נתרפא: